

Наблюдения върху дивергенцията като акомодационна стратегия (върху материали от телевизионната комуникация)

[Красимира Алексова](#)
[Алиса Трендафилова](#)

В първата част на настоящата статия разглеждаме основните особености на дивергенцията като стратегия за акомодация. Подчертаваме мястото на дивергенцията сред останалите стратегии за акомодация, които биват формулирани през периода на развитие на теорията за речевата/комуникативната акомодация. Във втората част обсъждаме вербалните и невербалните знаци, посредством които стратегията за дивергенция се реализира в три телевизионни продукции: „Референдум“ (БНТ), „Часът на Милен Цветков“ (Нова) и „Тази сутрин“ (bTV).

In the first part of the present paper we highlight the core characteristics of the divergence as an accommodation strategy. We emphasize its place within the other communication strategies distinguished along the development of the speech/communication accommodation theory (SAT / CAT). In the second part we comment the verbal and the non-verbal signs of the divergence strategies in three television productions: “Referendum” (BNT), “Chasat na Milen Cvetkov” (Nova TV) and “Tazi sutrin”(bTV).

I. Обект, цели и задачи

Основната цел на настоящата работа¹ е да бъде изяснена същността на дивергенцията като една от стратегиите за акомодация в устното общуване, за да се потърсят конкретни нейни прояви в реалната комуникация, а не в лабораторни експерименти. Тази цел определя задачите: да разгледаме мястото на дивергентните стратегии в рамките на теорията за комуникативната акомодация като разширена редакция на теорията за речевата акомодация, да очертаем спецификата на тези стратегии, да открием мястото им сред другите стратегии, да изследваме конкретни изяви на дивергенцията като комуникативна стратегия в реално публично общуване.

Обект на изследване в тази работа е устното общуване в няколко емисии на 3 телевизионни предавания: „Референдум“ (БНТ), „Тази сутрин“ (bTV) и „Часът на Милен Цветков“ (Нова телевизия). Макар че се различават донякъде жанрово (публицистично предаване от типа токшоу, сутрешен блок и токшоу по актуални теми), въпреки че имат различна концепция и принадлежат към два типа медии (държавна и частни), тези предавания са избрани като обект за наблюдение, защото и в трите водещите разговарят с гостите в студиото по актуални проблеми, което предполага поява на контрастиращи гледни точки, сблъсък на мнения и оценки, а това дава възможност за наблюдения върху конкретни прояви на дивергенцията като комуникативна стратегия. Не на последно място, предаванията бяха избрани, тъй като са част от мониторинга по проекта (вж. бележка №1). Конкретният предмет на проучването ни са изявите на дивергентни комуникативни стратегии както във вербален, така и в невербален аспект. Акцентът е поставен върху комуникативното поведение не само на водещите, но и върху вербалните и невербалните изяви на техните гости в студиото.

Формулираните по-горе задачи определят и структурата на настоящото изложение. Във втората част се спираме върху същността на теорията за комуникативната акомодация и видовете стратегии за акомодация, които са нейното ядро, след това се фокусираме върху дивергенцията като комуникативна стратегия и нейната същност, а в третата част коментираме конкретни изяви на тази стратегия през погледа на изследователя. Последното уточнение е важно, тъй като анализите се правят от външна за акта на комуникация гледна точка, т.е. от позицията на проучващия, който в случая е в ролята за зрител. За разлика обаче от зрителя, който не само възприема, но и оценява изявите на дивергентните стратегии на съкомуникаторите позитивно или негативно в зависимост от своята социална, групова или културно детерминирана позиция, авторите на настоящото изследване се опитват да останат на анализаторско, а не на оценъчно ниво.

II. Дивергенцията в рамките на теорията за комуникативната акомодация²

1. Теорията за комуникативната акомодация като разширение на теорията за речевата акомодация

Съвременната теория за акомодацията в комуникацията представлява особена изследователска рамка с корени и развитие в социалната психология на езика. Тя обяснява и предсказва мотивите и последствията от приспособяването в процеса на общуване, като поставя акцент върху социално-когнитивните процеси и водещата роля на индивидуалната мотивация при избора на конкретно речево поведение. Тази теория първоначално е модел за обяснение на езиковите атитюди и „мобилността на акцента“ (вж. [Giles 1973](#)), по-късно – за речевата (вж. [Thakerar et al. 1982](#)) и комуникативната акомодация (вж. [Giles et al. 1987](#)), а днес обхваща междуличностната и междугруповата комуникация (вж. [Gallois et al. 2005](#)). Тъй като през четирите десетилетия история на изследванията, основаващи се на теорията за акомодацията, са настъпили множество промени в подхода и неговите приложения при изследване на комуникативното поведение на човека, някои от нейните основни компоненти днес следва да бъдат представени синтезирано.

За тази теория комуникацията е не само процес на обмен на референциална информация, но и управление на междуличностните и междугруповите взаимоотношения. С оглед на това се приема, че участниците във всеки комуникативен акт регулират социалната дистанция чрез различни променливи в езика и речевото поведение, които функционират като маркери за индивидуална и групова идентичност. Връзките между идентичността и социалните групи са значими още преди непосредственото комуникативно взаимодействие, като се приема, че контактът между представителите на различни социални групи се осъществява в контекст, който се определя от историята на междуличностните и междугруповите отношения, както и от някои културни и индивидуални ценности.

Първоначалната ориентация към акомодация на всеки комуникант определя комуникативната ситуация, акомодацията и прилагането на стратегиите за акомодация. С термина „първоначална ориентация“ се означава степента, в която говорещият А е предразположен да има междуличностна или междугрупова ориентация към говорещия Б, както и мотивацията на А за приспособяване или за несприособяване към характеристиките на Б, които възприема като индивидуални или като групово присъщи на всички членове на дадена група, с която А идентифицира Б.

Комуникативното взаимодействие се разглежда с оглед на това, което говорещите внасят в конкретния акт, т.е. тяхната първоначална ориентация, и с оглед на това, което извеждат от него, т.е. оценките и очакванията по отношение на партньора във взаимодействието и на социалните групи, с които той е свързан. Това означава, че според теоретичния модел в комуникативния акт взаимодействат не само непосредствено изявени стратегии, тактики и поведенчески модели, но и елементи от социалния опит на комуникаторите, които са свързани с този акт, но го предхождат или са следствие от него. С оглед на това динамиката

както на намеренията за участие в бъдещи ситуации на общуване със същите комуниканти или с други представители на дадени социални групи, така и на оценките за продуктивното представяне на конкретните участници, засяга всяка фаза на взаимодействието и времето след него.

От една страна, теорията за акомодацията има здрави корени в психологическата социална психология и най-вече в социалната психология на езика (вж. [Трендафилова 2012](#)), като промените в тази област съществено влияят върху по-нататъшните промени в разбиранята за същността, функциите и особеностите на комуникацията, разбрана като процес на акомодация. От друга страна, днес психологическото познание в най-голяма степен засяга изследванията върху акомодацията в два аспекта: а) по отношение на социалната идентичност на говорещите (вж. [Tajfel 1974](#); [Tajfel, Turner 1979](#)), която определя както поведението в една или друга насока, така и възприемането на другите говорещи посредством субективните аспекти на принадлежността към определени социални групи; б) с оглед на непрекъснатото протичащите в акта на комуникация каузални атрибуции, т.е. начините, по които всеки от говорещите си обяснява своето собствено поведение и това на другите говорещи (повече за атрибутивната теория вж. [Андреева 2007](#): 31 – 68; за ролята на социалната идентичност и каузалните атрибуции в акомодацията вж. [Трендафилова 2014](#)). Следва да се спомене още, че изследванията на комуникативното взаимодействие с оглед на теорията за акомодацията предполагат отчитане на паралелното функциониране на езикова, психологическа и субективна акомодация, както и на признатата днес възможност за симултанно прилагане на различни стратегии.

2. Стратегиите за речева/комуникативна акомодация

Във фазата на непосредствено взаимодействие между говорещите най-силно влияние оказват нормите, наложени от ситуацията на общуването, които в голяма степен определят речевото и неречевото поведение на човека. Стратегиите за акомодация могат да бъдат различни, напр. за конвергенция, дивергенция, поддържане, допълване, улесняване на разбирането, управление на дискурса, междуличностен контрол и др. (вж. [Трендафилова 2011, 2013а, 2013б](#)), като всяка от тях се определя от субективното възприемане на социалната дистанция, културно обусловените комуникативни особености на социалните групи и динамиката на субективния и обективния свят на комуникантите.

2.1. Апроксимативни стратегии за акомодация

Основният тип стратегии за речева акомодация са апроксимативните стратегии, които са свързани с формата и степента на регулиране на социалната дистанция. Пълният набор от тези стратегии включва: стратегията за конвергенция, „историческото ядро на теорията за комуникативната акомодация“ ([Giles, Ogay 2006](#): 295), при която индивидите адаптират формите на комуникативното си поведение в широк кръг от речеви, паралингвистични и невербални средства, за да покажат сходство с поведението на своя събеседник; стратегията за дивергенция, свързана с подчертаване на разликите между говорещия и другите участници във взаимодействието – тя може да функционира на индивидуално равнище (като акцентирание върху различията или като израз на пренебрежение към събеседника), и на групово (като подчертаване ценността на определена групова идентичност от страна на говорещия); стратегията за поддържане на речта – стратегия, близка до дивергенцията, която се изразява в „придържането към собствения стил без оглед на комуникативното поведение на събеседника“ ([Gallois et al. 2005](#): 123); стратегията за допълване на речта (вж. [Giles 1980](#)), специфичен тип несъответствие между езикова и психологическа акомодация в кооперативни ролеви ситуации с разлики в статуса между участниците (напр. лекар – пациент, преподавател – студент, мъж – жена), при което различията в речевите модели функционират като средство за постигане на обща цел, в голяма степен определена от социалните норми (вж. [Hogg 1985](#)). Докато стратегията за допълване на речта почти не се включва в изследванията върху акомодацията, стратегията за конвергенция и дивергенцията/поддържането се разглеждат във всички редакции на теорията за речева

акомодация (до [Giles et al. 1987](#)) и се приемат като основни апроксимативни стратегии.

2.2. Неапроксимативни стратегии за акомодация

Към неапроксимативните стратегии, обобщени така в днешния модел на теорията, се отнасят част от определените по-рано, свързани с интерпретативната компетентност на събеседника (стратегии, свързани с разбирането), с неговите потребности в разговора (стратегии за управлението на дискурса) и с ролевите отношения (стратегии за междуличностен контрол) ([Coupland et al. 1988](#)), както и две други, чието изследване няма дълга история: стратегии за изразяване на емоции или за поддържане на взаимоотношенията (emotional expression or relationship-maintenance strategies) и стратегии, свързани с категорията лице (face-related strategies) по Браун и Левинсън ([Brown, Levinson 1987](#)).

Стратегията, свързана с възможността за разбиране (interpretability), е фокусирана основно върху декодиращата компетентност на събеседника или на стереотипите за нея и може да се изразява в забавяне на темпото на речта, опростяване на синтаксиса и повишаване фреквентността на въпросителните конструкции с цел проверка на степента на разбирането, избор на познати теми и др.

Стратегията за управление на дискурса (discourse management), свързана с фокусиране върху нуждата от разговор от страна на събеседника, може да се изразява в споделяне на избора на темата и нейното развитие, в споделяне на регистъра и др. ([Gallois et al. 2005](#): 140). Тази акомодационната стратегия се приема за най-обхватната категория на теорията за акомодацията след въвеждането на тезата за съществуването на неапроксимативни стратегии и е формулирана в термините field, mode и tenor по терминологията на М. Халидей ([Halliday 1978](#), вж. [Coupland et al. 1988](#): 28).

Стратегията за осъществяване на междуличностен контрол (interpersonal control) е свързана с фокусиране върху ролевите отношения между участниците в разговора и може да се реализира чрез повишена честота на прекъсванията и застъпванията в речевия поток, както и на обръщения, подчертаващи характера на социалната дистанция между участниците и др. Междуличностният контрол може да бъде в положителна насока в междугрупови ситуации, когато позволява свобода за напускане на дадена роля, или във вътрешногруповото общуване, когато чрез него се създава или споделя груповата идентичност чрез въвеждане на събеседника в роля и редуциране на неговата несигурност по отношение на комуникативната ситуация. Отрицателната насока на стратегията за междуличностен контрол е свързана с поставяне на събеседника в неадекватна на реалността роля.

Стратегията за изразяването на емоции, свързана с фокусиране върху нуждата на събеседника от изразяване на емоции или от провеждане на разговор, може да се изразява чрез речеви модели, които да бъдат възприети от събеседника като израз на увереност, загриженост, емпатия и пр.

Стратегиите, свързани с категорията лице (face strategies) и с теорията за учтивостта ([Brown, Levinson 1987](#)), са резултат от резултат от фокусирането върху заплахата за поддържането на позитивния (positive face threats) и на негативния образ (negative face threats) на всеки от участниците в процеса на взаимодействие.

Формулирането на неапроксимативните стратегии позволява стратегиите за акомодация като цяло да бъдат определени като стратегии на настройването (attuning strategies) (вж. [Coupland et al. 1988](#): 27), които включват: апроксимацията (конвергенция, дивергенция, поддържане и допълване) и стратегиите, свързани с разбирането, междуличностния контрол и управлението на дискурса. Оттогава, от една страна, броят на стратегиите е увеличен, а от друга, в съвременните изследвания в социалната психология на езика се застъпва разглеждането на апроксимацията като единна акомодационна стратегия, като всички останали или някои от тях се посочват като самостоятелни (вж. напр. [Jones et al. 1999](#): 124 – 125; [Shepard et al. 2001](#): 34; [Brabant et al. 2007](#): 69).

3. Дивергенцията като стратегия

3.1. Същност на дивергенцията като стратегия в комуникативния процес

Стратегията за дивергенция се определя като „начинът, по който говорещите подчертават речевите и невербалните различия помежду си“ ([Giles et al. 1991](#): 8). Формулирана първоначално при изследване на общуването между носители на английски и уелски език (вж. [Bourhis, Giles 1977](#)) и с оглед на превключването между английски, френски и фламандски език ([Bourhis et al. 1979](#)), стратегията за дивергенция се обяснява посредством възникващата по това време теория за социалната идентичност (вж. [Tajfel 1974](#)). Така тази стратегия намира място в създаващата се теория за акомодация като външен израз на потребността на говорещия от диференциране от социални групи, с които той не се идентифицира. По такъв начин, ако стратегията за конвергенция се определя като стратегия на постигане на идентификация с комуникативните модели, които са индивидуално присъщи на конкретното взаимодействие, то стратегията за дивергенция се приема като стратегия за постигане на идентификация с езиковите и комуникативните норми на някоя референтна група, която е външна на непосредствената ситуация на общуване (вж. [Giles et al. 1991](#): 27).

С времето се установи, че стратегията за дивергенцията може да се прилага и при общуване на един език и да засяга, както и конвергенцията, всички вербални и невербални равнища, както и че не във всички случаи може да бъде обяснена посредством междугрупови по същността си причини. От една страна, дивергенцията в някаква комуникативна форма може да означава, че говорещият съзнателно пренебрегва дадена роля, норми, стил, регистър и т.н. От друга страна, дивергенцията може не само да изразява отношение, но и да задава целта и смисъла на взаимодействието и да осигуря взаимно разбиране на основата на общуването, т.е. да спомага за реализирането на една от двете функции на акомодацията – тази за когнитивно организиране (за речевите маркери в социалната психология и за връзката им с функциите на акомодацията вж. [Трендафилова 2012](#)). От трета страна, възможно е подчертаването на различията да бъде използвано като начин да се подтикне другият участник в комуникацията към прилагане на определен модел на вербално и невербално поведение или да се реализира с оглед улесняване на координацията на речта (вж. [Giles et al. 1991](#): 39).

През 2005 г. всички съществуващи редакции на теорията са синтезирани и обогатени през годините дефиниции за продукцията, обхвата и рецепцията на стратегията за дивергенция и поддържане са обобщени по следния начин:

Продукция

„Говорещите се стремят да поддържат своите комуникативни модели или пък да се разграничават от речевите и невербалните поведенчески модели на реципиентите, когато те: (а) желаят да покажат различна представа за себе си; (б) желаят да се разграничат от реципиентите или от техните виждания за ситуацията, (в) определят ситуацията по отношение на междугрупови или релационни условия с комуникативен стил, който подчертава техните групови и релационни идентичности, (г) желаят да променят речевото поведение на реципиентите, напр. да го направят по-приемливо; (д) когато реципиентите показват стигматизирана форма на стила, т.е. стил, който се отклонява от приетите норми, (е) когато стилът е консистентен на очакванията на говорещите по отношение на представянето на реципиентите.“ ([Gallois et al. 2005](#): 131).

Обхват

„Обхватът на такава дивергенция е функция от: (а) обема на репертоарите на говорещите, (б) индивидуалните, релационните, социалните и контекстуалните фактори, които увеличават значимостта на когнитивните и афективните функции...“ ([Gallois et al. 2005](#): 131).

Рецепция

„Дивергенцията се оценява отрицателно от реципиентите, когато те възприемат: липса на свързване със собствения им комуникативен стил; (б) липса на свързване с определен езиков стереотип, характерен за дадена група, към която принадлежат; (в) дивергенцията на говорещия надхвърля оптималните в социолингвистичен аспект параметри, скорост, гладкост и точност; (г) стилът на говорещия се отклонява от валидните норми, особено когато: (д) според реципиентите говорещият полага големи усилия; (е) според реципиентите, говорещият разполага с широк набор от възможности за избор; (ж) намерението на говорещия е възприето като проява на егоизъм или на злонамереност“ ([Gallois et al. 2005](#): 131).

Ако бъдат обобщени особеностите на стратегията за дивергенция, то може да се каже, че говорещите могат прогресивно да се отдалечават/разграничават от комуникативни модели, които смятат, че са характерни за техните съкомуникатори, за да предадат нарастващото си желание да изразят своята неудовлетвореност от общуването, недоволството си, незачитането на особеностите на събеседника, на поведението му, действията му или на социалната му идентичност ([Giles, Ogay 2006](#)).

3.2. Възприемане на стратегията за дивергенция

Възприемането на стратегията за дивергенция има основно два аспекта.

В най-общ план прилагането на стратегията за дивергенция се възприема негативно от съкомуникатора, като може да се приеме негативно или позитивно от аудиторията. От гледна точка на желателност на поведението двете основни апроксимативни стратегии за акомодация, конвергенцията и дивергенцията, са противоположни една на друга, тъй като конвергенцията като цяло отразява желателното поведение, а дивергенцията и поддържането – нежелателното. От друга страна, стратегията за дивергенция се присъединява към моделите за (преднамерена) недружелюбност, липса на учтивост и добронамереност или липса на комуникативна компетентност.

Вторият аспект на възприемането на стратегията за дивергенция е зададен от атрибутивната теория, чрез която теорията за акомодация обяснява стратегиите за акомодация чрез съществуването на вътрешни атрибуции (такъв тип причини, които реципиентът (Р) приписва на говорещия (Г), които могат да бъдат два типа: добронамереност или недобронамереност на говорещия), и чрез външни атрибуции (такъв тип причини, които реципиентът (Р) приписва на ситуацията).

Въз основа на едно ранно изследване върху връзката между атрибуциите и стратегиите за акомодация (вж. [Simard et al. 1976](#)) и на натрупани през годините приложни изследвания върху акомодацията и атрибуциите днес се приема, че съществуват основно три типа възприемане на стратегиите за дивергенция и поддържане според каузалните атрибуции (вж. [Gallois et al. 2005](#): 129):

А) Когато Р извършва вътрешни атрибуции, напр. приписва на Г добронамереност (напр. когато реципиентът приема дивергенцията и поддържането от страна на говорещия като породени от желание да се акцентира върху това, че даден език не е майчин за говорещия), перцептивният резултат е положителна оценка на стратегията за речева дивергенция и поддържане.

Б) Когато Р извършва вътрешни атрибуции, като приписва на Г недобронамереност (напр. когато дивергенцията и поддържането от страна на говорещия се възприемат като израз на желание да се покаже презрение към събеседника или безразличие към взаимодействието), перцептивният резултат е отрицателна оценка на стратегията за речева дивергенция и поддържане.

В) Когато Р извършва външни атрибуции, като си обяснява поведението на Г с причини, които приписва на ситуацията (напр., когато мисли, че дивергенцията/поддържането от страна на

говорещия се дължат на липсата на познания за нормите на поведение, характерни за конкретна култура), тогава перцептивният резултат е по-малко положителна или отрицателна оценка на стратегията за речева дивергенция и поддържане.

С други думи, когато на дивергенцията се приписва влияние от страна на ситуацията (външна атрибуция), говорещият се възприема по-малко негативно, отколкото в случаите, когато на неговата дивергентна реч се приписват вътрешни причини (вътрешна атрибуция) като липса на желание или на усилия за приспособяване от страна на говорещия.

3.3. Дивергенцията в типологията на стратегиите за акомодация

От гледна точка на различни типологии на стратегиите за акомодация, направени през годините с оглед на дългата история на изследванията в тази област, може да се каже, че според делението „апроксимативни : неапроксимативни стратегии“ стратегията за дивергенция е апроксимативна и се свежда до подчертаване на различията.

С оглед на делението „акомодация : неакомодация“, основано на критерия за приемливост и успешност на комуникативното „настройване“ и за двамата общуващи, прилагането на стратегията за дивергенция представлява по своята същност форма на неакомодация, породена от желание за изтъкване на индивидуалните и социалните различия или на независимостта от събеседника.

А предвид делението на стратегиите за акомодация на „ориентирани към себе си : ориентирани към събеседника“ стратегията за дивергенция може да бъде отнесена към стратегиите, насочени към събеседника, за разлика от стратегиите за поддържане.

III. Прояви на дивергенцията в телевизионната комуникация

Ако се върнем към цитираното по-горе обобщено представяне на дивергенцията като комуникативна стратегия в труда на Giles и Ogaу (2006) (вж. тук 3.2. от част II), ще открием трите основни аспекта, които наблюдаваме при изследването на конкретните прояви на дивергенцията в емисии на телевизионните предавания „Референдум“ (БНТ), „Тази сутрин“ (bTV) и „Часът на Милен Цветков“ (Нова телевизия): поведенчески, когнитивен и мотивационен. Иначе казано – говорещите разграничават комуникативното си поведение от онова, което те смятат, че е характерно за съкомуникаторите им, защото изразяват недоволство, неудовлетвореност, несъгласие, неприемане и под.

Подчертаването на различията в трите предавания може да се наблюдава на множество равнища: фонетично (напр. в темпото на речта, височината на тона, произносителния стил³, паузовото членение, наличието на елизии, на регионални особености и др.); лексикално (напр. подбор на лексика от пластове, различни от тези в речта на събеседника); морфологично и синтактично (напр. поява на контрастни граматични варианти, вкл. фонеморфологични или морфологични; различия в дължината и синтактичното оформяне на изказването и т.н.); дискурсно (напр. прекъсване на събеседника, смяна на темата, отклоняване на въпрос и пр.); комуникативно (избор на различаващ се комуникативен стил – асертивен, агресивен, пасивен, пасивно-агресивен); невербално (поява на невербални маркери, подчертаващи разграничаването от събеседника) и др. Тъй като целта на настоящата работа не е да направим пълен обзор на изявите на дивергентните комуникативни стратегии, пристъпваме към анализ на конкретни комуникативни ситуации, в които от гледна точка на външния наблюдател съществува дивергентна стратегия.

„Референдум“ (БНТ)

В предаването „Референдум“ с водеща Добриня Чешмеджиева от 01.11.2011 г. основният въпрос е „Смятате ли, че бюджетът за 2012 година ще запази финансовата стабилност на България?“ (<http://referendum.bnt.bg/bg/web/video/index/20111101>). Основната ни задача е да

бъдат наблюдавани стратегиите за акомодация, с акцент върху дивергенцията, предимно в поведението на един от гостите в студиото – Пламен Димитров (в транскрипцията по-долу ПД), председател на КНСБ, и на водещата, макар че в студиото присъстват още гости. В началото на разговора (от 04:40 до 05:37 минута на предаването) темпото на речта на Пл. Димитров е умерено, неразличаващо се от това на другите гости и на водещата, което говори за конвергентен тип комуникативно поведение. Правим това заключение, тъй като дори в този отрязък от една минута проличава склонността на Пл. Димитров да говори бързо. Темпото на речта му се увеличава, когато обсъжданията, в които участват няколко гости в студиото, набират скорост. Тогава контролът върху речта, т.е. мисленето за езика, намалява и проличават някои източнобългарски произносители особености – редуцията на неударено е в и (вж. транскрипцията по-долу), издаваща произхода на Пл. Димитров (роден в Русе, учил във Варна).

В 52:47 минута на предаването Пл. Димитров (в транскрипцията ПД) предлага връщане към основната тема, явно смятайки, че общата дискусия се е отклонила от нея (предишният участник акцентира върху проблемите, свързани с образованието на ромите и тяхното участие в икономическия живот). По своята същност това е опит за управление на дискурса, който функционира като дивергентна стратегия, породена от неудовлетвореността на Пл. Димитров от тематичния развой. Водещата обаче прекъсва Пл. Димитров, тъй като времето е малко и предлага да видят последната графика от предварителния сценарий. Тази стратегия за управление на дискурса се разчита от Пл. Димитров негативно – като недобронамереност. Дивергенцията в неговото комуникативно поведение се изразява в моментно замлъкване, поглеждане на водещата право в очите, а след това в едновременно говорене (сигнализирано в транскрипцията по-долу с подчертаване на застъпващите се реплики), в извърщане на главата и избягване на погледа на водещата, както и в лека усмивка на недоволство. Недовлетвореността от общуването е пряко заявена от председателя на КНСБ, като той поставя под въпрос продължаването на дискусията, директно отказвайки да говори. Последвалото извинение на Д. Чешмеджиева („не ми се сърдете де господин Димитров“, изречено с леко кокетство) значително се различава интонационно от предходната реплика на водещата – „добре айде кажете“, издаваща леко раздражение и недоволство. Тези наблюдения са направени въз основа на записа и на транскрипцията му по-долу.

ПД: Ако можем да се върнем към бюджета все пак тъй като всякакви теми почнахме да коментираме май тъъ за мен е *важно*

ДЧ: *Те са всичките* свързани с парите на държавата

ПД: Така е / но в края на краищата все пак трябва да има фокусиране по някакъв начин върху това *което интересува хората може би*

ДЧ: *имаме /малко време / да ///*

ПД: (обръща поглед пряко към водещата) да не говоря *ли повече*

ДЧ: *искате / искате ли да видим последната графика*

ПД: *мога да не говоря ако искате нали*

ДЧ: *не, ще говорите*

ПД: *но все пак* изчаках да ми дойде времето и аз

ДЧ: добре айде кажете

ПД: е няма да кажа (обръща главата си в посока обратна на водещата) заповядайте (вдига ръка към водещата с длан перпендикулярно на масата, което означава, че ѝ предоставя думата)

ДЧ: кажете/ не ми се сърдете де господин Димитров (интонационно оформяне с леко кокетство; леко се усмихва и накланя наляво с обърната глава към Димитров)

ПД: тъкмо почвам да говоря и вие ми земате думата / не зная какво какво точно да (отново обръща глава в обратна на водещата посока) правя (едновременно с това се усмихва леко)

ДЧ: няма такова нещо / така ви се струва (произнася с лека усмивка)

Задачата на водещия в подобно публицистично токшоу е да задава темата и да направлява развоя, да дава думата на гостите в студиото, като основни принципи са кооперативността, учтивостта и асертивният тип комуникативно поведение. Водена от тях, Д. Чешмеджиева поднася извинение, опитвайки се да убеди П. Димитров, че в нейното комуникативно поведение липсва преднамерено отстраняване на председателя на КНСБ от дискусиите. Пл. Димитров излага своите виждания за рисковете в бюджета, като темпото на речта му е забързано. Водещата се опитва да коментира част от неговото изказване и дава своето разбиране, личното си мнение за казаното, говорейки едновременно с Пл. Димитров след 52:43 минута от предаването. Това предизвиква открито недоволство у Пл. Димитров, който млъква, обръща глава в посока, обратна на водещата, изразявайки различаване с нейното комуникативно поведение. Дивергенцията има и вербален израз:

ДЧ: ... така аз ви разбирам но

ПД: Кое разбирате госпожо Чешмеджиева?

ДЧ: Ами това което казвате

ПД: Нищо не разбирате според мене

ДЧ: Така ли

ДЧ: какъв е проблема / дайте да видим какъв е проблема

Пл. Димитров продължава с доста забързано темпо да изяснява виждането си, но неудовлетвореността от общуването – двата сблъсъка в управлението на дискурса, поражда следващи дивергентни комуникативни модели. В последвалата размяна на реплики между Пл. Димитров и др. участници в студиото (вкл. и едновременно говорене) водещата вмята „Аз ще си мълча, защото не разбирам“. Камерата улавя позата – облежната на десния лакът, извърната към Пл. Димитров, с леко наклонено назад тяло, нарочно мълчаливо изчакваща края на изказването му (до 56:52 минута). Следва нейна реплика, която допълва дивергентните комуникативни стратегии с още една:

ДЧ: Сега мога ли да си покажа графиката с ваше *позволение*

ПД: *сигурно*

ДЧ: благодаря ви много (обръща се с гръб към Пл. Димитров и с лице към екран в студиото, на който се появява графиката, след това отново извърща глава към Пл. Димитров) много великодушно от ваша страна

В наблюдавания диалог между Д. Чешмеджиева и Пл. Димитров откриваме изяви на комуникативни стратегии, които се отнасят, ако следваме теоретичните построения, към стратегиите за управление на дискурса (избора на тема, развитието на темата, смяната на

темите и подтемите и др.), както и към стратегиите за осъществяване на междуличностен контрол, свързани с ролевите отношения (предоставянето на думата, честота на прекъсванията и застъпванията в речевия поток, специфика на обръщенията, подчертаващи характера на социалната или ролевата дистанция между съкомуникаторите). Последната коментирана тук реплика на водещата, с която тя иска разрешение от Пл. Димитров да покаже графиката, изразената благодарност (съдържаща ирония) всъщност са стратегии, които акцентират върху различията в ролите, които двамата имат в конкретната ситуация – водещ, който насочва, регулира участието на гостите в диалога и вземането на думата, и участник гост, който нарушава ролевите предписания, изнема функции на водещия да управлява тематичния развой. Струва ни се, че в случая стратегиите за управление на дискурса и за осъществяване на междуличностен контрол, описвани като неапроксимативни, се изявяват не като независими комуникативни стратегии, а като функционално натоварени да реализират дивергентно комуникативно поведение. От теоретична гледна точка според нас се поставя под въпрос най-разпространената класификационна схема на комуникативните стратегии (вж. тук 2.1 и 2.2 от II част). Емпиричните данни ни карат да се изкажем една хипотеза, която тепърва ще бъде проверявана – основни в комуникацията са конвергенцията и дивергенцията, а останалите най-често са функционално подчинени на тяхната реализация, което не изключва случаи, в които са доминиращи или водещи.

„Часът на Милен Цветков“ (Нова телевизия)

Наблюденията ни върху изявите на дивергентните комуникативни стратегии и верификацията на изказаната хипотеза продължават с анализа на комуникативното поведение на водещия Милен Цветков („Часът на Милен Цветков“, Нова телевизия) в предаването от 14.07.2011 г., което може да се гледа на адрес <http://play.novatv.bg/play/250562>. В началото негови гости в рубриката, наречена от водещия „Филмите ви гледам“, са Радостин Русев (в транскрипцията РР) и д-р Радко Кесов (РК) – общински съветници от Сливен. Повод за гостуването им е появата на филм в интернет, в който кметът на Сливен – Йордан Лечков, бива обвиняван в източване на средства, а един от гостите участва с изказване във филма. Задачата, на която са подчинени наблюденията ни, е извличане на конкретните изяви на дивергентни комуникативни стратегии.

В речевото поведение на Милен Цветков в това предаване се наблюдават елементи на агресивния комуникативен стил – директност, доминантност, назидателност, по-високо говорене, налагане на собствената позиция, категорични изисквания към съкомуникаторите, рязко прекъсване и отнемане на думата и др. Стратегиите за управление на дискурса и стратегиите за разграничаване на ролите (ролята на водещия като доминираща фигура, която задава въпросите и изисква отговори, и на гостите – отговарящи на въпросите) са реализации на дивергентната комуникация.

В началото на разговора М. Цветков въвежда зрителите в историята с появилия се в интернет филм, представя гостите и задава директен въпрос: „Кой създаде този филм?“. Комуникативните стратегии на Р. Русев, един от гостите в студиото, който заговаря след този въпрос, са коренно различни от тези на водещия – той първо поздравява водещия и цяла България, височината на тона е по-ниска от тази на М. Цветков, интонацията е по-спокойна, речта е по-плавна. За зрителите, а и за изследователите, това е дивергентна стратегия, различаваща госта от комуникативния модел на Милен Цветков. Водещият обаче веднага прекъсва Р. Русев, налагайки лидерски стил и императивност: „Нямаме време, господа, за „Добър вечер“ и за цяла България. Кой създаде този филм?“ Отчетливото паузово членение на всяка дума във въпроса на М. Цветков, жестовете с двете ръце (приличащи на тактуване), навеждането напред на тялото при задаването на въпроса са част от вербалните и невербални реализации на дивергенцията.

По-нататък в този диалог дивергентните стратегии се откриват и в други жестове, които непрекъснато подчертават ролевата йерархия – водещият е този, който доминира, изисква отговори. Тази лидерска позиция, която налага М. Цветков, на вербално равнище се реализира и в неколкотократно прекъсване, а и в подчертаване на аз дискурса – „първо,

искам да знам...". За разлика от речевото поведение на гостите в студиото в речта на водещия откриваме разговорни маркери (ревът, еми айде, кво, сеа, няаме), от които д-р Кесов е оттласква, предлагайки един асертивен комуникативен стил, по-бавно темпо на речта, сложни синтактични конструкции, т.е. речево поведение, наричано „разработен комуникативен код“, „висок стил“, „интелектуален стил“ и пр.: „Ще се опитам така съвсем конспективно да направа едно експозе предварително“.

Както се чува от записа (<http://play.novatv.bg/play/250562>), а и става ясно от транскрипцията по-долу, редуцията на неударено е в и, типично за сливенската произносителна норма, в речта на Р Русев в случая не е функционално натоварено от гледна точка на стратегиите за акомодация.

МЦ: Така. Кой създаде този филм? (отчетливо произнасяне на всяка дума, движение на двете ръце, свити в лактите, като тактуване, отдръпване на тялото назад)

РР – Добър вечер господин Цветков/ и на цяла България

МЦ: Няаме време господа за „Добър вечер“ и за цяла България (навежда тялото напред, двете ръце, свити в лактите, отново се движат с длани, перпендикулярно на масата, като тактуване)

РР: Добре

МЦ: кой създаде този филм?

РР: Добре ... Този този филм е създаден по идея на група общински съветници в град Сливен и е създаден е от икип който се пази в тайна // това е най-скъпият филм създаден в историята на България : защото идин цял град стохияден/ е жертва и е масовка в този филм// този филм вечи две години се прожектира в Сливен и не се вижда от София какво се случва при нас

МЦ: Добре/ и знаете ли кво пишеше сеа преди малко в интернет по повод тази тема (жестове с дясна ръка, изнесена напред, свита в лакътя и с длан перпендикулярно на масата) / защо непрекъснато реват срещу Лечков и след това го преизбират? А?

РК: (Въздиша тежко и се обляга назад.) Това е наистина много изключително логичен въпрос който се задава

МЦ: Еми айде отговорете на този логичен въпрос/ първо / искам да знам в какво обвинявате господин Лечков

РК: Ще се опитам така съвсем конспективно да направа едно експозе предварително тъъ

МЦ: Не не / кажете ми в кво го обвинявате / без експозета без нищо/ в какво обвинявате

Комуникативните модели на Милен Цветков проследихме и в още една емисия на „Часът на Милен Цветков“ – от 03.01.2013 г., в която един от петимата гости в студиото в рамките на рубриката „Какво не харесват и какво искат да променят в живота си известните“ е Жорж Ганчев (<http://play.novatv.bg/play/294734>). Именно в част от диалога между него и водещия търсим проявите на дивергентни комуникативни стратегии. В транскрипцията по-долу с МЦ се означават репликите на Милен Цветков, с ЖГ – на Жорж Ганчев, а подчертаните части сигнализират застъпване на реплики.

В началото, когато М. Цветков обяснява защо дава думата първо на Ж. Ганчев („понеже

господин Ганчев е най-възрастен, най-врял, най-кипял, минал е през десет хиляди нови години“), самият Ж. Ганчев (а предполагаме – и зрителите) възприема комуникативното поведение на водещия като шеговито, за което говори широката усмивка и вербалната реакция („тарааа“) на госта. Следващата реплика на М. Цветков (очевидно маркирана с оценки за различността на госта и показваща желание на водещия да подчертае, че двамата имат различна социална идентичност) е посрещната негативно от Ж. Ганчев, за което говори изчезването на усмивката, заменена от сериозно изражение и последвана от речево поведение, което сочи разграничаване от комуникативния модел на водещия – Ж. Ганчев извърща поглед директно към камерата, обръщайки се към зрителите с пожелания за Нова година. Стилът на неговото изказване се идентифицира (най-вероятно) от М. Цветков като реч, приличаща на политическите обръщения по време на кандидат-президентската кампания, поради което водещият прекъсва Ж. Ганчев с ироничната забележка „това в ролята на неуспял кандидат-президент“. Тази реплика ни дава повод да посочим, че и в други предавания, извън обхвата на тази работа, нерядко иронията функционира като дивергентна комуникативна стратегия. От своя страна Ж. Ганчев изразява неодобрението си от проявеното незачитане и липса на вежливост от страна на водещия чрез преминаване към говорене на ти, чрез иронично-фамилиарното обръщение мили мой, чрез подчертаване на липсата на компетентност у водещия („само че ти не знаеш за тва“) и наличие на йерархична социална дистанция („аз съм един от най-успялите хора“). Както наблюдаваме и в други случаи, говоренето на ти може да бъде израз не на близост, не на приятелски отношения, добронамереност и желание за скъсяване на дистанцията, а начин да се изрази неодобрение, неудовлетвореност, да се припише по-ниско ролево или социално положение на адресата.

МЦ: понеже господин Ганчев е най-възрастен / най-врял / най-кипял/ минал е през десет хиляди нови години / му даваме думата да ни каже той какво би променил

ЖГ: *тараа* (усмихва се широко)

МЦ: *какво би/ да/ какво/* понеже господин Ганчев е много специален човек / той не може просто да разговаря със всички останали/ той трябва да се изкаже *първ* (вдига нагоре дясната ръка с вертикално разположение на дланта) *самостоятелно*

ЖГ: (постепенно усмивката бива заменена със сериозна физиономия по време на горното изказване на водещия) *първо искам* да поздравя нашите сънародници със една (извърща погледа си от водещия към камерата в пряко обръщение към зрителите) много специална нова година/ *успех / щастие и благоденствие*

МЦ: *това в ролята на неуспял кандидат-президент*

ЖГ: аз съм един от най-успялите хора в историята на последните педесе години в България мили мой /само че ти не знаеш за тва (физиономията му е сериозна)

МЦ: (смее се с глас) добре

ЖГ: *второто ... второто*

МЦ: *нека да чуем сега ше ни кажеш* ли ше ни кажеш ли какво би искал да промениш през две хиляди и тринайста година / както искаш / ако искаш в личен план / ако искаш

По-нататък Ж. Ганчев продължава да поддържа типичния си стил на говорене, не съобразявайки се с опита на водещия да внесе неофициалност в общуването, нито пък с ироничните нюанси в речевото поведение на водещия. Този тип стратегия се дефинира като поддържане, като някои автори подчертават, че поддържането на собствените комуникативни модели е тип дивергенция.

Някои от описаните дивергентни по функция езикови средства (в речта и на двамата) могат да се коментират като изява и на стратегията за осъществяване на междуличностен контрол, тъй като чрез тях се подчертава характерът на социалната дистанция между съкомуникаторите. В репликите и на двамата участници в диалога откриваме и изяви на т.нар. *face-related strategies*, фокусирани върху позитивната или негативната публична представа за себе си на всеки от комуникаторите. Ж. Ганчев категорично заявява високата си самооценка („аз съм един от най-успялите хора в историята на последните педесе години в България мили мой /само че ти не знаеш за тва“). Тя е посрещната с висок смях от водещия, което може да се интерпретира от зрителите и като иронично отхвърляне на публично изказаната представа на госта за себе си поради желание за разграничаване, подчертаване на личностни или групови различия.

Кратният отрязък от диалога между М. Цветков и Ж. Ганчев дава нови доказателства, че дивергенцията като разграничаване на комуникативните модели на събеседниците има богат набор от изяви, които включват елементи от всички езикови равнища, без да забравяме и невербалните средства, а освен това, че като една от двете основни стратегии за комуникативна акомодация дивергенцията може да се реализира чрез други, функционално подчинени на нея стратегии (напр. стратегиите за междуличностен контрол, стратегиите за управление на дискурса, стратегията, наречена поддържане, а и т.нар. *face-related strategies*).

„Тази сутрин“ (bTV)

В сутрешния блок „Тази сутрин“ от 11.09.2013 г. на bTV Генка Шикерова и Константин Караджов са новите водещи – едва от няколко дена. В тази емисия на предаването <http://bTVnews.bg/video/video/tazi-sutrin/lyutvi-mestan-predlagame-komisiya-da-razsledva-kalinkite-na-gerb.html>) наблюдаваме началото на разговора между водещите и Лютви Местан, който е гост в студиото. Акцентът поставяме върху вербалните и невербалните средства, чрез които се реализира дивергенцията като комуникативна стратегия, като уточняваме мотивите, които я пораждат.

Предварително ще въведем в ситуацията – зрител се обажда преди 7 часа по телефона в „Тази сутрин“, 11.09.2013 г., и крайно негативно се изказва за управляващите, наричайки ги мафиоти, мафия. Водещият К. Караджов изрича в една от репликите си ще имаме такъв участник. По-късно в студиото е Лютви Местан, пред когото водещият обяснява, че е имал предвид под такъв не друго, а „представител на хората, срещу които протестира този човек“. Л. Местан (а и някои медии) интерпретира тази реплика на водещия в разговора по телефона като обида, тъй като я съотнася с квалификациите в репликата на зрителя. Тук представяме транскрипция на част от разговора, за да бъде улеснен коментарът ни, като с ГШ отбелязваме репликите на Генка Шикерова, с КК – на Константин Караджов, а с ЛМ – на Лютви Местан.

ГШ: Добро утро (към Л. Местан) / лидерът на депесе Лютви Местан / здравейте и добре дошъл

КК: Добре дошъл!

ЛМ: добро утро (по време на представянето и поздравите мести погледа си от Г. Шикерова към масата, върти химикалка в ръцете си, сериозно изражение)

ГШ: Господин Местан защо близо деветдесе дни трябваше да се крие това че депесе са автори на идеята Дилян Пеевски да бъде предложен за шеф на данс

ЛМ: Преди това аз имам / една молба (с лявата си ръка намества очилата си) да: // да уточним един много важен въпрос // в какво качество аз участвам в този разговор в тази сутрин

ГШ: като лидер на Движението за права и свободи

ЛМ: (погледът е насочен за малко надолу, после към Генка Шикерова, но не и към К. Караджов) аз благодаря за уточнението / ъ то се налага защото тази сутрин съвсем случайно в шест часа и петдесет и пет шест минути // ъ чух ъ ваш зрител който е в правото си да дава каквито си иска определения за днешното управление и за партиите които стоят зад него// (дръпва се назад, докато се облегне на стола) включително че осемседет и седем дена има протести срещу едно мафиотско управление // нарече и премиера мафиот мафия / това е негово свещено право (вдига ръката си от китката нагоре) не влизам в полемика с вашия зрител/ но / колегата ви / господин Караджов

КК: Аз (усмихва се леко, усмихва се леко и Г. Шикерова)

ЛМ: да ... ъ: направи реплика към зрителите // каза ще имаме такъв участник в предаването тази сутрин (краят репликата е по-ниско произнесен, успоредно с това се отдръпва назад и се обляга на облегалката на стола; продължава да разговаря само с Г. Шикерова)// / вие предполагам сте и с филологическо образование и знаете (отново се приближава до масата, с ръце върху нея) че такъв /е показателно местоимение за признак неслучайно изпълнява функции на прилагателно / и е по същество сравнителна конструкция

ГШ: Господин Местан

ЛМ: Какъв

ГШ: Господин Местан ако правим анализ на речта

ЛМ: Какъв съм аз господин Караджов

КК: Вие сте представител на хората срещу които протестира този човек / това имах предвид / извинявам се за неточния израз

ЛМ: да

ГШ: въпрос на тълкувание така или иначе можете ли да отговорите

ЛМ: това може да се изкаже по този коректен начин / нали/ но такъв участник като реплика на определенията

ГШ: господин Местан да приемем ли

ЛМ е начин за изграждане на сатанизиран образ и не прави чест на национална медия като битиви

КК: не е било това нашто намерение

ЛМ: да използва такава стилистика/ аз ъ не съм ъ / нито злонамерен / нито ще се вкопча във тази ви ъ // в този ви граматически конструкт господин Караджов / но е важе важно уточнението защото е важна и темата на нашия разговор и затова

ГЩ: *господин*

КК: *след като*

ЛМ: *и анонсът* анонсът кой управлява България въпрос ли е

ГШ: въпрос е *но нека да отговорим първо на първия въпрос*

КК: *въпрос е да не ще ви го зададем след малко*

ЛМ: на мен обаче ми мирише на квазивъпрос защото няма никакво съмнение че България се управлява от органи които са / конституирани по силата именно на конституцията // управлява се от правителство с министър-председател

ГШ: *господин Местан не отговаряте на въпроса*

ЛМ: *господин ъ: Пламен Орешарски и на ръководители на останалите власти във България / имаме президент господин Росен Плевнелиев*

ГШ: *господин Местан знаем че сте много добър оратор*

КК: *надявам се че това е ясно на всички*

ГШ: *че можете да направите перфектен анализ на на речтъ*

на граматическите конструкции но нека да отговорите на въпрос

ЛМ: *исках да кажа че съм дошъл тук да отговарям на въпроси*

ГШ: *точно така / първият въпрос е защо*

ЛМ: *ако обаче вие имате определени тези които искате да разгърнете (вдига ръка с длан нагоре и навътре към себе си)*

ГШ: *господин Местан аз до този момент искам само да ви задам въпрос*

ЛМ: *аз съм съгласен да споря и с политическите ви тези и сега слушам вече въпросите*

КК: *ние нямаме тези имаме въпроси*

ЛМ: *чудесно (не се чува следващата дума)*

КК: *аз ви поднесох извиненията си за неточните думи и се надявам да преминем нататък в разговора*

ГШ: *приключваме с тази тема*

КК: *към въпроса на Генка*

ГШ: *защо близо деветдесет дни се криеше кой е авторът на идеята Делян Пеевски да бъде предложен за шеф на ДАНС*

ЛМ: *и кой е авторът на идеята*

КК: *според Сергей Станишев депесе*

След представянето на госта и поздравя на Г. Шикерова към него Местан поздравява, отклонява погледа си от водещата надолу, а след това гледа и разговаря само с нея. В ръцете си върти химикалка – действие, което заедно с абсолютно сериозното лице и отклоняващият се поглед издават напрежение. Тези невербални средства говорят за дивергентни стратегии, израз на недоволство и неодобрение. По-нататък в разговора откриваме и други невербални средства за разграничаване, напр. отдръпване назад на Л. Местан до облягане, когато представя репликата на водещия, предизвикала недоволството му, след това приближаване към масата, когато прави коментар, свързан с филологически знания.

В началото Л. Местан разговаря само с Г. Шикерова, игнорирайки другия водещ. Отстраняването му от акта на комуникация е несъмнено едно от най-силните средства за израз на недоволство. На вербално равнище дивергенцията като стремеж за разграничаване проличава и в средствата за управление на дискурса – налагане на друга тема вместо директен отговор на поставения въпрос, свързан с назначаването на Д. Пеевски (в самото начало на разговора), отговарянето на въпроса с въпрос (и кой е авторът на идеята след неколкото опити на Г. Шикерова да зададе отново началния си въпрос).

Като функционално натоварено да изразява дивергенция може да се интерпретира и бавното темпо на речта на Л. Местан, което се асоциира с обмисляне, с преценка на всяка дума. В диалога той поддържа собствения си комуникативен стил, вкл. темпото на речта, наситеността със специализирана лексика, разгърнатите синтактични конструкции. Както личи от записа, именно стратегията, наречена „поддържане“, в този разговор е отчетливо наблюдаема и при Л. Местан, и при водещите, които не променят своя стил на директно задаване на въпроси и изискване на отговор. Специализираното знание – лингвистичната терминология в анализа на местоимението такъв, както и изразеното предположение, че водещите имат филологическо образование (което е вярно за К. Караджов)⁴, подчертават не толкова общата принадлежност към хората с филологическо образование, колкото различията в индивидуалните компетентности, в актуалните занимания и в принадлежността към различни общности.

В тази работа, след като представихме основните теоретични аспекти на дивергенцията като комуникативна стратегия, разгледахме част от многообразните конкретни вариации на дивергентни стратегии в отрязъци от 3 предавания. В случая смятаме, че множественото число – стратегии, по-точно съответства на реалността, в която различни по същност вербални и невербални елементи служат за разграничаване на комуникативните модели на събеседниците. Струва ни се, че хипотезата, която издигнахме, се потвърждава от емпиричните данни – някои от описваните акомодационни стратегии (апроксимативни или неапроксимативни; напр. поддържане, управление на дискурса, стратегия за междуличностен контрол, т.нар. *face-related strategies*) често функционално са натоварени да изразяват една от двете основни стратегии: конвергенцията и дивергенцията. Ще продължим изследванията си върху конкретен емпиричен материал от различни сфери на комуникация, за да обогатим възможностите за апробиране на твърденията си.

Цитирана литература

- [Алексова, К. & Трендафилова, А.](#) авт-ри, 2013. [Изяви на дивергенцията като акомодационна стратегия в медийната комуникация](#). *Паисиеви четения 2013. Научни трудове. Езикознание*, 51(1.А.), с-ци345-356.
- [Андреева, Л.](#) авт, 2007. [Социално познание и междуличностно взаимодействие](#), София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- [Попов, Д.](#) авт, 2004. [Фоностилистика на дискурса](#), Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.
- [Попов, Д.](#) авт, 2004. [Стилистика на произносителните практики в българската реч](#). Available at: <http://litenet.bg/publish10/dpopov/stilistika.htm> [Отворен на 20.10.2014AD].
- [Трендафилова, А.](#) авт, 2011. [Акомодация и стратегии: типология и динамика](#). *Littera et Lingua*, 8(4). Available at: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2011/4/atrendafilova> [Отворен на 20.10.2014AD].
- [Трендафилова, А.](#) авт, 2012. [Акомодация, стратегии и социална психология на езика](#). *Littera et Lingua*, 9(3). Available at: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2012/3/atrendafilova> [Отворен на 27.10.2014AD].

- [Трендафилова, А.](#) авт, 2013. [Комуникативната акомодация: събития, реакция на събития или комплекс от фактори](#). В [Д. Камбуров](#) & [Стоянова, Ю.](#), ред-ри „Събитие и безсмъртие“ (литература, език, философия, наука). Сборник доклади от Международна научна конференция. ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“ (13 – 14. V. 2011 г.). София: Софийски университет.
- [Трендафилова, А.](#) авт, 2013. [Стратегии за речева акомодация](#). София: Софийски университет. Available at: http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/fakultet_po_slavyanski_filologii/specialnosti/doktoranti/pridobivane_na_obrazovatelna_i_nauchna_stepen_doktor/arhiv/alisa_dimitrova_trendafilova_fakultet_po_slavyanski_filologii [Отворен на 20.10.2014AD].
- [Трендафилова, А.](#) авт, 2014. [Роля на социалната идентичност и каузалните атрибуции в динамиката на апроксималните акомодационни стратегии](#). *Проблеми на социолингвистиката*, 11, с-ци355–360.
- [Bourhis, R.Y.](#) & [Giles, H.](#) авт-ри, 1977. [The language of intergroup distinctiveness](#). В [H. Giles](#), ред *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. London: Academic Press, с-ци 119–135.
- [Bourhis, R.Y.](#) и съавт. авт-ри, 1979. [Psycholinguistic distinctiveness : Language divergence in Belgium](#). В [H. Giles](#) & [Clair, R. Saint](#), ред-ри *Language and Social Psychology*. Oxford: Blackwell, с-ци 158–185.
- [Brabant, M.](#), [Watson, B.](#) & [Gallois, C.](#) авт-ри, 2007. [Psychological perspectives : Social psychology, language, and intercultural communication](#). В [H. Kotthoff](#) & [Spencer-Oatey, H.](#), ред-ри *Handbook of Intercultural Communication*. Berlin: Walter de Gruyter., с-ци 55–75.
- [Brown, P.](#) & [Levinson, S.C.](#) авт-ри, 1987. [Politeness : Some Universals in Language Usage](#), Cambridge: Cambridge University Press.
- [Coupland, N.](#) и съавт. авт-ри, 1988. [Accommodating the elderly: Invoking and extending a theory](#). *Language in Society*, 17, с-ци1–41.
- [Gallois, C.](#), [Ogay, T.](#) & [Giles, H.](#) авт-ри, 2005. [Communication accommodation theory : A look back and a look ahead](#). В [W. Gudykuns](#), ред *Theorizing about Intercultural Communication*. Thousand Oaks, C: Sage, с-ци 121–148.
- [Giles, H.](#) авт, 1973. [Accent mobility : A model and some data](#). *Anthropological Linguistics*, 15, с-ци87–105.
- [Giles, H.](#) авт, 1980. [Accommodation theory : Some new directions](#). *York Papers in Linguistics*, 9, с-ци105–136.
- [Giles, H.](#) и съавт. авт-ри, 1987. [Speech accommodation theory : The first decade and beyond](#). В [M. McLaughlin](#), ред *Communication Yearbook*. Beverly Hills, CA: Sage, с-ци 13–48.
- [Giles, H.](#), [Coupland, N.](#) & [Coupland, J.](#) авт-ри, 1991. [Accommodation theory : Communication, context, and consequence](#). В [H. Giles](#), [Coupland, N.](#), & [Coupland, J.](#), ред-ри *The Contexts of Accommodation : Developments in Applied Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, с-ци 1–68.
- [Giles, H.](#) & [Ogay, T.](#) авт-ри, 2006. [Communication accommodation theory](#). В [B. B. Whaley](#) & [Samter, W.](#), ред-ри *Explaining Communication: Contemporary Theories and Exemplars*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, с-ци 293–310.
- [Halliday, M.A.K.](#) авт, 1978. [Language as Social Semiotic : The Social Interpretation of Language and Meaning](#), London: Edward Arnold.

- [Hogg, M.A.](#) авт, 1985. [Masculine and feminine speech in dyads and groups : A study of speech style and gender salience](#). *Journal of Language and Social Psychology*, 4, с-ци99–112.
- [Jones, E.](#) и съавт. авт-ри, 1999. [Strategies of accommodation: Development of a coding system for conversational interaction](#). *Journal of Language and Social Psychology*, 18, с-ци123–151.
- [Shepard, C.](#), [Giles, H.](#) & [Le Poire, B.](#) авт-ри, 2001. [Communication accommodation theory](#). В [W. P. Robinson](#) & [Giles, H.](#), ред-ри *The New Handbook of Language and Social Psychology*. Chichester: Wiley, с-ци 33–56.
- [Simard, L.](#), [Taylor, D.](#) & [Giles, H.](#) авт-ри, 1976. [Attribution, processes and interpersonal accommodation in a bilingual setting](#). *Language and Speech*, 19, с-ци74–387.
- [Tajfel, H.](#) авт, 1974. [Social identity and intergroup behaviour](#). *Social Science Information*, 13, с-ци65– 93.
- [Tajfel, H.](#) & [Turner, J.](#) авт-ри, 1979. [An integrative theory of intergroup conflict](#). В [W. G. Austin](#) & [Worchel, S.](#), ред-ри *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Montere: Brooks ; Cole, с-ци 35–53.
- [Thakerar, J.](#), [Giles, H.](#) & [Cheshire, J.](#) авт-ри, 1982. [Psychological and linguistic parameters of speech accommodation theory](#). В [C. Fraser](#) & [Scherer, K. R.](#), ред-ри *Advances in the Social Psychology of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, с-ци 205–255.
- [1.](#) В настоящия текст се представят материали, свързани с дейностите по проекта „Изследване на модели и средства в различни речеве ситуации и сфери на общуването в съвременния български език“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, дог. № ДТК 02/ 11 от 16.12.2009 г. Изказваме благодарност на Фонд „Научни изследвания“ за подкрепата в изучаването на съвременната българска устна реч.
- [2.](#) В тази работа сме използвали материали от Алексова, Трендафилова 2013.
- [3.](#) За ‘произносителен стил’ и ‘фоностилистика на дискурса’ вж. [Попов 2004а](#) и [Попов 2004б](#).
- [4.](#) Според данни от <http://temadaily.bg/publication/15316-inwentarizaciq-na-licata/> К. Караджов е завършил славянска филология в СУ „Св. Кл. Охридски“ и учи право, а Генка Шикерова – журналистика в същия университет, като в момента е и докторант във Факултета по журналистика.

Етикети: [communication accommodation theory](#)

[accommodation strategies](#)

[divergence](#)

[convergence](#)

[теория за речевата акомодация](#)

[теория за комуникативната акомодация](#)

[конвергенция](#)

[дивергенция](#)

[стратегии за акомодация](#)

[speech accommodation theory](#)

Година: 2014

Том: 11

Книжка: 1-2

Рубрика в списание *Littera et Lingua*: [За българската устна реч](#)

Тахопому: [комуникативна акомодация](#)

[стратегия за конвергенция](#)

[стратегия за дивергенция](#)

[стратегия за поддържане на речта](#)

[стратегия за допълване на речта](#)

Сподели: [Delicious](#) [Digg](#) [Facebook](#) [Google](#)

[Plus](#) [LinkedIn](#) [Myspace](#) [Orkut](#) [Reddit](#) [StumbleUpon](#) [Twitter](#) [Yahoo](#)

Source URL: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2014/1-2/kaleksova-atrendafilova>